

*До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.04 Національної академії внутрішніх справ*

**ВІДГУК
офіційного опонента**

на дисертацію Жуваки Сергія Олександровича «Історико-правовий аналіз розвитку функцій прокуратури України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук із спеціальності 12.00.01 — теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дослідження

Спроби модернізації системи державного управління, що здійснюються в Україні протягом останніх десятиліть, мають результати, які складно оцінити однозначно. Відповідні процеси потребують детального та ґрунтовного вивчення. На наш погляд, виявлення та аналіз проблем, що виникають на шляху реформаторів, а також їх вирішення, не матиме позитивних наслідків без здійснення численних комплексних наукових досліджень. При цьому не варто недооцінювати вагомість робіт історико-правового характеру.

З огляду на зазначене, звернення до історії тих чи інших органів державної влади викликає неабиякий науковий інтерес. В умовах особливої уваги громадськості до захисту прав людини та основоположних свобод, декларування представниками політичної еліти України руху у напрямку максимального наближення до європейських стандартів у відповідній сфері тема генезису контрольно-наглядових державних органів, зокрема прокуратури, є однією із затребуваних. Погоджуємось з автором дисертаційної роботи, що рецензується, щодо особливої актуальності всебічного наукового осмислення функціональної ролі прокуратури України на різних етапах суспільного розвитку і державотворення з урахуванням соціально-економічних, ідеологічних, політичних, етнічних та інших чинників.

ВДСД НАВС	
Вх. №	1478
16 "	05 20 19 р.
кількість аркушів:	
осн. док.	4 додаток

Про затребуваність історико-правового аналізу функцій прокуратури в Україні свідчить також те, що дисертація виконана відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942, а також Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки (пункт 2 Проблеми формування національної правової системи України та її адаптація до європейського права). Дослідження здійснювалося з урахуванням рекомендацій, визначених у Резолюції 1862 (2012) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 26 січня 2012 року (Щодо реформування прокуратури згідно з нормами Ради Європи. – пункт 9).

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз тексту дисертаційної роботи Жуваки С.О. дає можливість говорити про достатній рівень обґрунтованості її наукових положень, висновків та рекомендацій, який забезпечено наступними чинниками.

Так, для вирішення задач дослідження застосовуються різноманітні методи пізнання, які забезпечили, по-перше, необхідний інформаційний обсяг дисертації, а по-друге, – достатній рівень логічного обґрунтування її нових наукових положень. В основу методології дослідження покладено комплекс теоретичних, загально-наукових і конкретно-наукових методів, що дозволило отримати уявлення про розвиток функцій прокуратури як неперервний процес, виділити в його перебігу низку якісно різних періодів, пов'язаних із переходом функцій прокуратури з одного стану в інший, а також узагальнити актуальний для сучасної нормотворчої і правозастосовчої практики досвід функціонування прокуратури.

Окрім цього, дисертантом під час дослідження використано значний обсяг архівних документів, нормативно-правових актів, матеріалів офіційної статистики, спеціальної наукової літератури, які утворили широкий масив джерел та різноманітних аналітичних даних (список використаних джерел

становить 414 одиниць). Для істориків права особливу вагу мають архівні матеріали. Так, Жувака С.О. опрацював певні документи з фондів Центрального державного історичного архіву України (фонд 1072, опис 4, справа 6, арк. 60-75), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (фонд 1064, опис 1, справа 240). Серед фондів Державного архіву Полтавської області особливий інтерес становлять, зокрема, особові справи співробітників прокуратури (Фонд 2035), наглядові справи кримінальних проваджень прокурора Полтавського окружного суду (1890-1919 рр.) (Фонд 138), матеріали прокурора Лубенського окружного суду (1906-1919 рр.) (Фонд 768, опис 3). У фондах Державного архіву Миколаївської області вивчалися головним чином матеріали радянської доби: Наглядові справи обвинувачених громадян. Обіжники і розпорядження Наркомату юстиції УСРР, Одеської губернської і Миколаївської окрпрокуратур. Протоколи нарад працівників Миколаївської окружної і районних прокуратур, засідань комісій у справах неповнолітніх і боротьби з дитячою злочинністю, позбавлення прав землеволодіння і виселення за межі округу колишніх поміщиків, боротьби з бандитизмом. Звіти, доповіді, статистичні відомості про діяльність окрпрокуратури (фонд 123, опис 1, 2) тощо.

Предметна спрямованість цього дисертаційного дослідження відповідає паспорту наукової спеціальності 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень».

Найважливіші результати дисертаційного дослідження запропоновано до обговорення науковою спільнотою шляхом публікації дев'яти праць.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях

Значна частина теоретичних положень та наукових висновків дисертаційного дослідження викладені автором у 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, 1 статті, оприлюдненій в іноземному виданні.

До того ж, окремі положення дисертації апробовані на міжнародних, всеукраїнських і вузівських конференціях, семінарах та круглих столах, як то: постійно діючому науково-практичному семінарі «Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи вирішення» (м. Харків, 21 жовтня 2016 року), науково-практичній конференції «Проблеми доказування: теорія і практика» (м. Миколаїв, 29 жовтня 2016 року), круглому столі, присвяченому 68-й річниці прийняття Загальної декларації прав людини (м. Київ, 9 грудня 2016 року), всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності» (м. Сєвєродонецьк, 23 грудня 2016 року).

Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна

Аналіз дисертації, автореферату та основних публікацій дозволяє визнати, що загалом мету дослідження досягнуто. Так, здійснено теоретичне узагальнення та історико-правовий аналіз розвитку функцій прокуратури України як цілісного, закономірного процесу становлення її сучасної функціональної моделі. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором та характеризуються певною науковою новизною.

Зокрема, в дисертації викладено нові ідеї та положення щодо еволюції наукових уявлень щодо підтримання публічного обвинувачення, представництва інтересів держави в суді, контрольно-наглядових та інших функцій прокуратури, здійснено періодизацію цих уявлень та встановлено їх значущість для подальшого розроблення теми дослідження з урахуванням здобутків вітчизняних і зарубіжних вчених.

Вперше, наприклад, детально досліджено витoki й особливості розвитку функцій здійснення нагляду за дотриманням та застосуванням звичаїв, загальнообов'язкових правил номофілаками (стражами закону), колегіями продиктів (юридичних радників), ефіальтами, сикофантами та іншими особами та органами в умовах існування скіфських ранньодержавних утворень та античних держав на теренах сучасної України.

У дисертаційній роботі удосконалено характеристику функціональної моделі прокуратури з урахуванням особливостей відомчого контролю прокурорського нагляду за діяльністю судових палат та окружних судів у справах політичного спрямування під час першої російської революції 1905-1907 років на території України.

Окрім цього, розвинуто тезу про те, що із запровадженням посади прокурора в складі Колегії при гетьманові Іванові Скоропадському на українських землях з'явився інститут прокуратури, основною функцією якого було здійснення нагляду за діяльністю козацьких старшин, спрямованого на жорсткий курс централізації та русифікації України.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо перспективи їх використання

Викладені у дисертації теоретичні положення, узагальнення та висновки можуть бути використані, зокрема, у науково-дослідницькій сфері для вивчення діяльності інститутів публічної влади, які здійснювали підтримання державного обвинувачення, представництво інтересів держави в суді, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

У правотворчій діяльності здобутки дисертанта мають певний потенціал використання при формуванні категоріально-понятійного апарату, а також у процесі реформування організації та діяльності органів прокуратури.

Особливої актуальності матеріали цього дисертаційного дослідження набувають в умовах потреби посилення в сучасній Україні ефективності процесів відновлення історичної пам'яті та формування правової культури громадян. При цьому, студентська молодь є однією з широких цільових аудиторій. З урахуванням зазначеного, окремі складові дисертації доцільно використати при підготовці навчальних посібників, підручників, довідників, навчально-методичних комплексів з теорії держави та права, історії держави та

права України, судових та правоохоронних органів України.

Практичне значення цієї дисертаційної роботи підтверджують, зокрема, акти впровадження її головних положень в освітній процес та науково-дослідну діяльність таких вищих навчальних закладів: Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка (м. Сєверодонецьк) (акт впровадження результатів дослідження від 24 червня 2017 року), Одеського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження результатів дослідження від 16 червня 2017 року). Окрім цього, результати дослідження використовувалися в практичній діяльності Кагарлицької місцевої прокуратури Київської області, що підтверджено актом впровадження від 10 серпня 2017 року.

Дискусійні положення, зауваження та пропозиції за змістом дисертації

Водночас, поряд із безперечними достоїнствами, робота містить, на мій погляд, певні недоліки.

1. Автор в цілому справедливо наголошує, що з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя» від 2 червня 2016 р. в діяльності прокуратури відбулися докорінні зміни. Але при цьому варто було не обмежуватися лише констатацією позитивних зрушень у законодавстві, а піддати критичному аналізу реалізацію «прокурорської реформи» на практиці (наявність підстав для такої критики не викликає сумнівів).

2. Назва першого розділу не відповідає його змісту (адже у розділі, крім історіографічного огляду і опису методології, міститься і підрозділ щодо джерельної бази).

3. Не варто було розглядати в межах одного підрозділу (1.1) і історіографію, і методологічні засади дослідження.

4. Виконуючи історико-правове дослідження (це оголошено у самій назві роботи), С.О.Жувака, на жаль, не сприйняв повною мірою інструментарій, напрацьований історико-правовою наукою. Це стосується

передусім джерелознавчих підходів. Автор фактично не розділяє поняття «джерело» у загальнонавчальному сенсі і «джерело» в історико-правовому розумінні. В результаті, у підрозділі 1.2. він називає законодавчі акти, мемуари тощо «джерелами довідкового характеру».

5. У роботі не повною мірою дотримано ті територіальні межі, що визначено самим автором. Так, висвітлення еволюції функцій прокуратури в історико-правовому вимірі охоплює не всі українські землі, які на певних етапах історичного розвитку перебували під різними юрисдикціями. Зокрема, ті території, що входили до складу Австро-Угорської імперії.

6. З огляду на зміст другого розділу дисертації, на наш погляд, не зовсім коректним є його назва: «Формування та розвиток уявлень про функції прокуратури в Україні». Так, у цій частині роботи викладено результати дослідження не наукових уявлень щодо функцій прокуратури, а витоків й особливостей їх здійснення, їх розвитку на різних історичних етапах, а також функціональної моделі прокуратури певного історичного періоду. До речі, завдання дослідження сформульовано відповідно до тексту розділу, а не його назви. Окрім цього, не визначено хронологічні межі цієї частини дисертації. Однак, їх чітке формулювання становить одну з важливих ознак історико-правових досліджень. Одним з можливих варіантів назви вказаного розділу є такий: «Еволюція функцій прокуратури на українських землях з найдавніших часів до початку XX століття».

Разом з тим, викладені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки рецензованої дисертаційної роботи.

Загальний висновок щодо дисертаційної роботи

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Текст роботи складає вісім авторських аркушів, що цілком відповідає вимогам, встановленим для кандидатських дисертацій. Структура дисертаційної роботи

логічно побудована та сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених дисертантом завдань. Зміст автореферату й основних положень дисертації є загалом ідентичними.

Дисертаційна робота на тему «Історико-правовий аналіз розвитку функцій прокуратури України» виконана вперше та поглиблює існуючі знання з історії держави і права.

Дисертація є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, що містить науково обґрунтовані теоретичні положення та практичні результати, що розв'язують важливу наукову задачу, яка полягає в узагальненні теоретичних знань щодо процесу розвитку функцій прокуратури України, а також характеристиці її сучасної функціональної моделі.

Зміст та оформлення дисертаційного дослідження загалом відповідають вимогам пп. 9 та 11 Порядку присудження наукових ступенів (Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р., № 567), а її автор – Жувака Сергій Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

Головний науковий співробітник

Інституту законодавства Верховної Ради України

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАПрН України

О.Н. Ярмаш